

Oikeus-kollokviossa

Suomen Filosofisen Yhdistyksen vuotuinen yhden sanan kollokvio avasi uuden vuoden perinteisissä merkeissä. Helsingissä 7.–8.1. järjestetyn kokoontumisen aiheena oli oikeus. Kaksipäiväinen tapahtuma kokosi Tieteiden talolle tutun ja turvallisen joukon kotimaisia filosofeja ja oikeustieteilijöitä. Kollokvioiden traditiolle uskollisesti aihe oli ymmärretty laveasti: oikeus tarkoitti kaikkea epistemologisesta oikeutuksesta luonnonoikeuksiin.

Esitelmät oli koottu sessioiksi, joiden koherenssi vaihteli suuresti. Esimerkiksi ekologisen oikeudenmukaisuuden ympärille tiivistyi jäntevä keskustelu, jossa esitelmien teemoja syvennettiin ja sidottiin yhteen. Filosofianhistorialliselle otteella vedetty Anaksimandros–Leibniz–Raskolnikov-sessio puolestaan lässähti irrallisten huomioiden esittämiseksi. Filosofisen jännitteen puute luonnehti kollokviota yleisemminkin. Esitelmien ylimalkainen sommittelu rinnakkaisessioihin korosti vaikutelmaa hajanaisuudesta.

Tapahtuman kiinnostaviksi nousivat kutsutut puhujat, jotka tarkastelivat aiheita oikeusfilosofisesta lähtökohdasta. Yleisen oikeustieteen professori Kaarlo Tuori käsitteli lakia, lainsäädäntöä ja oikeuslaitosta tahdon (*voluntas*) ja järjen (*ratio*) ristiriitaisena yhteenliittymänä. Ihmisoikeuksien toteutumista YK:n erityisraportoijana valvova Martin Scheinin puolestaan kysyi kidutuksen oikeutusta tarkastelemalla tiukittävän aikapommin skenaariota.

Oikeusoppineet ylittivät puhtaan oikeusteoreettisen näkökulman kiinnostavasti. Tuorin dialektis-historiallinen tarkastelu purki monia käsitteellisiä yksinkertaistuksia: *voluntas* ei esimerkiksi samastu sen paremmin irrationaaliseen kuin arationaaliseen (vallan)tahtoon. Toisaalta oikeuden *ratio* sisältää sekä instrumentaalisen että käytännöllisen puolen. ”Normiton tahto – tahdoton normi” -tyyliset keinuilut kuljettivat esitelmää mukavasti, vaikka Tuori ei todellisiin synteeseihin äitynytäkään.

Scheininin hyve oli metodologinen avarakatseisuus. Kidutuksen ongelma ei hänen käsittelyssään pelkistynyt utiliteetikalkyyliksi tai juridiseksi dilemmaksi, vaan aiheita tarkasteltiin soveltavan ja velvollisuusetiikan, diplomatian sekä julkisuuden kysymyksenä. Kiduttamista perustellaan usein vetoamalla kuviteltuun tilanteeseen, jossa kidutus on keino estää suurempi paha, ”tikittävä aikapommi”. Vaikka ajatuskokeessa on intuitiivista potkua, sen soveltaminen on Scheininin mukaan ongelmallista. Vahvasti idealisoitu, täydellisen tiedon oletukseen nojaava skenaario ei vastaa tilanteita, joissa kidutus yritetään oikeuttaa.

Kritiikin pohjalta Scheinin esitti yleisempiä perusteita kidutuksen vastustamiselle. Ensinnäkin kidutus loukkaa kaikkien prosessiin osallistuvien yleistä ja yhtäläistä ihmisarvoa, mikä rapauttaa yhteiskunnan ja kulttuurin moraalista perustaa. Toiseksi saatavien hyötyjen ja koituvien haittojen arvioiminen on hankalaa, koska kidutuksen välittömien ja välillisten seurausten

ennustaminen on mahdotonta. Juridiikan näkökulmasta vaarana on paitsi ihmisoikeussopimusten ja perustuslain rikkominen myös pakko-tilan institutionalisoiminen. Kidutus ei myöskään ole tehokas kuulustelumenetelmä todenmukaisen tiedon saamiseksi. Vaikkei hyväksyisikään Scheininin argumentoinnin yksityiskohtia, hänen kokonaisvaltainen käsitteilytapansa vakuutti.

Pääesitelmää lukuun ottamatta Oikeus-kollokviota leimasi pönöttävä muodollisuus, joka ilmeni erityisesti keskustelun puutteena. Esitelmien jälkeen kuultiin kysymyksiä ja vastauksia, kuten etikettiin kuuluu, mutta filosofiseen debattiin ja näkökantojen uudelleen arviointiin ei haastettu. Säännön vahvistavana poikkeuksena mainittakoon Uskali Mäki, joka polemisoi asianmukaisesti ja ansiokkaasti. Hänen pääväitteensä oli, että perinteinen epistemologia idealisoi teorioiden oikeutusperustan ja tekee samalla itsensä sokeaksi koko oikeuttamisen ongelmalle. Paitsi idealisoivat teoriat myös epistemologia vaatii *deidealisaatiota*: oikeutus tulee ymmärtää osana yhteisöllistä, jopa retorista, teorioiden arviointiprosessia.

Mäen ajatusta löyhästi mukaillen rohkenen esittää konkreettisuuden vaateen tulevia yhden sanan kollokviota ajatellen: esitelmien soisi kytkeytyvän kokoontumisen aiheeseen muutenkin kuin muodollisesti. Kytkeytyväthän sanoihin asiat, joita vasten filosofinkin on teoriansa testattava.

Jaakko Belt